

Міфосвіт української літератури: генеза прочитання. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Херсон, 17 грудня 2015 року). – Херсон: Видавництво ХДУ, 2016 – С. 27-29

Л.Д.Корівчак
м.Херсон

МІФОЛОГЕМА РОЗДВОЄННЯ У ЛІРИЦІ М.ЧЕРНЯВСЬКОГО

Естетика раннього українського модернізму активно використовувала міфологію і фольклор як своєрідний генетичний код української культури. Основне своє завдання митці вбачали в тому, щоб показати психологію героя, його внутрішню кризу, домінуючою рисою поезії кінця XIX – початку XX ст. стає роздвоєння. Як зазначає Л.Петрухіна, *«джерела «автодинаміки Я», той поштовх, що примушує митця вийти на дорогу (життя, творчості), вступити у суперечності із світом та суспільством, знаходяться у роздвоєності людської натури, у тому *homo duplex*, що особливо яскраво проявляється в естетиці і психології модерністського бачення»* [3, с.176-177].

М.Чернявський у своїх творах намагався пізнати почуття індивіда перехідної доби, розкрити процес його самореалізації. С.Єфремов, порівнюючи його поезію із творчістю іншого митця, зазначав: *«Оці дві сили, що гармонійно поєднались у Коцюбинського – з одного боку, громадянські обов'язки до «темної країни», з другого, природжена м'якість і пасивність натури, мрійний нахил до краси – служать вічним джерелом роздвоєння у душі самого поета»* [1, с.545].

Романтичний мотив роздвоєння, який активно використовували ранні модерністи, бере свій початок з міфів. Так, в енциклопедичному словнику «Славянская мифология» Левкієвська Є. аналізує дводушників. За давніми уявленнями, це незвичайні люди, які мають містичний зв'язок із нечистою силою і володіють двома душами – людською й демонічною. Свою «демонську силу» дводушники можуть використовувати не лише на зло, а й на добро, приносячи людям не шкоду, а користь. Відтак дводушництво – це і дар, і кара Божа водночас, покликання й прокляття.

Цікаво, що М.Чернявський у спогадах «Під сонцем буття» писав про свою роздвоєність : *«Турбувало мене й мучило найбільше всього моє власне роздвоєння душі. Вічна суперечка й невпинна боротьба зачал егоїстичних і альтруїстичних»* [4, с.210].

У поезії “Misterium” митець зобразив подвійність натури свого ліричного героя. Душа автогероя постає в образі своєрідного таємного царства, переповненого красою, світлом, яке існує поза часом і підпорядковується *«несвітській силі неземній»*. Цей *«дивний край краси і вроди»* недоступний буденній людині. Антиподом цього прекрасного краю постає *«чорний демон»*, який оволодів ліричним героєм: *«І тільки я захочу в його,/ Мов демон чорний увійти, –/ Ще за мана... Нема нічого.../Так тільки морок пустоти»* [5, с.268]. Поет відтворив процес протистояння добра і зла у внутрішньому світі людини. Його світла частина, сповнена відкритості, чистих помислів, прагне до вдосконалення. Саме такій душі М.Чернявський пророкує вічне життя. Натомість темна сторона душі призводить до страждань.

Ліричний герой М.Чернявського, усвідомивши ще з дитинства творчі задатки, постає через це щасливим і водночас нещасним. Нагромадження духовного досвіду дає йому можливість відчувати світ вразливіше, повніше, ніж це може зробити буденна людина, що і спричиняє розлад із оточенням.

У поезії *«Оповитий життя безпросвітними снами...»* М.Чернявський розкрив опозицію ліричного героя й оточення: *«Оповитий життя безпросвітними снами,/ Зачарований в колі щоденних дрібниць,/Я живу між людьми, я живу між братами,/Мов сновида в полоні магичнім зірниць»* [5, с.231].

Життя суспільства, в якому перебуває ліричний суб'єкт, проходить за інерцією, безцільно. Позиція більшості втомлює його, *«розлучниці-думи»* стають головною

причиною протистояння. Ліричний герой прагне насиченого життя, спрямованого до духовного збагачення, вдосконалення, пізнання всіх проявів буття.

Безсилля у протистоянні навколишній буденщині, сірості перетворює ліричного героя на жертву тогочасного суспільства. «*Я жив свій вік без заохоти, –/ Та я й не жив, а я конав*» [5, с.240].

Поглиблення образу жертви і постійного його атрибуту - кайданів здійснюється у поезії «*Я не відбився від кайданів*». М.Чернявський у цьому творі наголошує на нищівному впливі середовища на формування характеру ліричного «я».

Слабкість натури ліричного суб'єкта позначається і на його творчості. Тому поет і уподібнює свою музу до «*каганчика з лою*», «*вогню без світу і тепла*» [5, с.141]. Схильний до аналізу своїх вчинків, ліричний герой вірша через внутрішню слабкість намагається придушити у собі творчий порив. Поет передає сумніви, внутрішнє сум'яття свого автогероя низкою риторичних запитань: «*Хіба мені будить уми?.../ Хіба мені вогонь святині/ Нести братам із нетрів тьми?...*» [5, с.141]

Однак внутрішня невизначеність не знищила творчого потенціалу поета. У вірші «*Єсть багато у серці моему пісень...*» М.Чернявський відтворив вплив духовних випробувань на творчу діяльність поета. Як наслідок внутрішньої боротьби ліричного суб'єкта постає мотив суму, вагань у його творчості («*...Напівсонний мій спів / Про свої тільки боли*»). Однак ліричний герой намагається долати ці почуття. Через епітет «*напівсонний*» поет засуджує миттєві почуття слабкості, які впливають на творчість. У душі поета приховуються пісні іншого настрою, що «*осіли там роєм співучим / І замліли, мов квіти в задушливий день...*». Для того, щоб творчий потенціал митця повністю розкрився, треба «*бурі, грози, перекличних громів*». Таким чином, М.Чернявський постає як неоромантик, для якого поет – сильна особистість, що може контролювати свої почуття.

Творчість для нього є духовною біографією, в якій розкривається одна з головних рис його вдачі – роздвоєння. «*То ясний, то сумовитий, / То слабкий, то знову сильний*» [5, с.289] постає поет у своїх віршах. Поезія як проекція душі носія ліричного переживання розкриває всі його нюанси: від вагань, болю до моментів радості, впевненості. Незмінний девіз життя для поета – бути «*завжди щирим, завжди вільним*». У поезіях «*Сором в п'їтмі духа*», «*Ніхто... я сам себе дурив...*» М.Чернявський відтворив основні причини і способи подолання духовної кризи ліричного «я». Страх рішуче змінити своє життя, внутрішня пасивність, самообман і були причинами роздвоєння ліричного героя.

Як внутрішньо багата індивідуальність суб'єкт лірики М.Чернявського перебуває в постійних пошуках шляхів подолання духовної кризи, що було характерною рисою стилю поетів-модерністів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Єфремов С. Історія українського письменства. / С. О. Єфремов / [ред., передмова Наєнко М. К.] – К. : Феміна, 1995. – 688 с.
- 2.Славянская мифология. Энциклопедический словарь. Автор: коллектив авторов. Издательство: М.: Эллис Лак Год: 1995г. – 416 с.
3. Петрухіна Л. «Ното duplex» у модерністському краєвиді (на польському та українському матеріалі) / Людмила Петрухіна // Сучасний погляд на літературу: зб. наук. праць. – Випуск 3. – К. : ВЦ Держкомстату Укр.-к, 2000. – С. 171 – 179.
4. Чернявський М. Твори : У 10 т. / М. Чернявський – Харків : Рух, 1929. – Т. 5. Земля. Повісті й оповідання. – 364 с.
5. Чернявський М. Твори : У 2 т. / М. Чернявський – К. : Дніпро, 1966. – Т. 1. Оригінальні поезії. Переклади. – 514 с.